

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1955

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Fatih Dervişler	Osman Saygı BÖLÜKBAŞIOĞLU
Konya'da Bir Sergi	A. Radvan BÜLBÜL
İlk Derlemeler: Sivas'tan Bilmeceler	Ahmet HALİL
Halk Oyunları Bayramı Münasebetiyle	Mahmut R. GAZİMHÂL
Yusufeli'li Şair Huzuri - İrtical Kudreti	Adil ÖZDER
Aşık Pervani ile Güllühan'ın Karşılaşması (I)	Mehmet GÖKALP
Halk Sanatları: İstanbul'da Kuyumculuk	Muzaffer ERDOĞAN
Kitaplar Arasında «Halk Şiiri XIV - XVII. Yüzyıllar»	Aşık CEVDET
Kitaplar Arasında: «Tercüme ve Fikirler»	Mehmet ÖNDER
Türk Atasözleri (IV)	Naki TEZEL
Güzelleme (Şiir)	Aşık DERUNI

Sayı: 76

Kuruş: 25

295

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MILLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

Derlemeler:

Türk Atasözleri

— III —

Tophyan: Naki TEZEL

- 208 — Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma.
- 209 — Dirgen yiyen öküz yılınacak ofurdar.
- 210 — Doğruluk su kabağı gibidir, batmaz.
- 211 — Doğru sallanır ama, yıkılmaz.
- 212 — Doğru söyliyeni dokuz köyden kovarlar.
- 213 — Doğru söz yemin istemez.
- 214 — Doğru yolda düşen çabuk kalkar.
- 215 — Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.
- 216 — Dost acı, düşman tatlı söyler.
- 217 — Dost ağlatır, düşman güldürür.
- 218 — Dost bir, aşna çok.
- 219 — Dost lokması bahane ile yenir.
- 220 — Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur.
- 221 — Dökme su ile değirmen dönmez.
- 222 — Dört göz bir evlât içindir.
- 223 — Duvarı nem, insanı gam yıkar.
- 224 — Dünya bir kervansaraydır, konan geçer, doğan geçer.
- 225 — Dünyada tasasız baş bostan korkulugunda bulunur.
- 226 — Düşmanın karınca olsa kendini merdana bil.

— E —

Arınış

Bir akı sorduğum kemâl sahlbi:
«Ne aslan postu giy, ne de sin.» dedi.
«Menfaat için bir kuru kav gibi,
«Ne çabuk ateş al, ne de söñ.» dedi.

Ben karar kalmışken bu düşüncede,
Karşında görüldü Mevlâ Dede,
Ardından seslendim Aşık Mehmed'e,
«Hemschrim Konya'ya gayri dön» dedi.

O gece rüyamda indim bir hana,
Dedim: «Arz bir yana, Konya'm bir yana!»

Öz anam mezardan doğrulup: «Bana,
«Halâ mı gelmiyor göresin», dedi.

O lâhza devirdim sahte bendimi,
Silkindim, yeniden buldum kendimi.
Dostların: «Çayırbağ yeşillendi mi,
«Gel yine çiçeğin derestn» dedi.

Gözümde canlandı Kumköprü, Meram.
Bin türlü hayalât bulunca hitam:
Uzattı elini bana Mevlâ'nın:
«Şu dünya zevkinden arın, yun», dedi.

İhsan HİNÇER

- 227 — Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane.
- 228 — Edebi edepsizden öğren.
- 229 — Eğri oturmah, doğru konuşmalı.
- 230 — Ekmeğe yemek istiyorsan saman yığınının üstüne yatma .
- 231 — Ekşi ükşü bizim bağın korusu.
- 232 — Eldeki bir kuş korudaki iki kuştan iyidir.
- 233 — Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.
- 234 — Elden giden koyunun kuyruğu büyük olur.
- 235 — Elden vefa, zehirden şifa umma.
- 236 — Elde kulak sana göz.
- 237 — El elden üstündür.
- 238 — El elin aynasıdır.
- 239 — El için yanma nara, yak çubuğunu safanı ara.
- 241 — Elif görse mertek sanır.
- 242 — Eli işte, gözü oynasta.
- 243 — El ile gelen düğün bayram.
- 244 — El ile ellenmeyen eili yıl durur.
- 245 — Elin ağzı torba değil ki çekip büzesin.
- 246 — Elin geçtiği kırıdan sen de geç.
- 247 — El insanın aynasıdır, göğsünün düğmesidir.
- 248 — Elin vergisi, canın sevgisidir.
- 249 — El mi yaman, bey mi yaman.
- 250 — El yarası geçer, dil yarası geçmez.
- 251 — El yarası onulur, dil yarası onulmaz.
- 252 — El yumruğunu yemiyen kendini kahraman sanır.
- 253 — El yumruğunu yemiyen kendisini batman sanır.
- 254 — Erce sözün mertçe cevabı.
- 255 — Ergene var ergene, tasasız gir yongana.
- 256 — Erime değil ama serime.
- 257 — Erine göre başını bağla.
- 258 — Erini işe, komşunu ölüşe alıştırma.

292

- 4— Halep orada ise arşın burada.
5— Hacı bacıyı Arafatta görür.
6— Hamamda kurnaya, davulda zurnaya.
7— Ham demir dövülmez.
8— Haram yemeyince mal bremez.
9— Hareketle bereket vardır.
10— Har yürüp harman savurma.
11— Haydan gelen huya gider.
12— Hayyanda kurattan, insanda görenden sakın.
123— Hayvanın alacağı dışında, insanın için öder.
124— Hekimden sorma, çekenden sor.
125— Helva dövenin hik deyişli.
126— Her gördüğün sakallıyı baban zannetme.
127— Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Bize gelen KITAPLAR

* Basri Goçul: **OGUZLAMA**. Türk Milli Destanı, örnekle: 7. Şiirler. 48 sayfa, 1 Lira. Örnek Matbaası, Kayseri.
* Ahmet Nihat Darcı: **Erken Gelen Bahur**. Şiirler. Türk Sanatı Dergisi adresinden ve başlıca kitapçılardan temin olunur. 64 sayfa. 100 Kuruş.

* Fikret Adalı: **INTERMEZZO**. Be-hem Hayatı. Roman. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa. 100 Kuruş.

* Anton Çehov - Hasan Ali Ediz: **70.000**. Hikâyeler. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa. 100 kuruş.

* Ahmet Köksal: **Ask Şiirleri Antolojisi**. Şiirler. YEDİTEPE Yayınları. 80 sayfa. 100 kuruş.

* Mustafa Baydar: **Atatürk ile Konuşmalar**. mühtelif tarihlerde Atatürk ile yapılan mühtim mülakatlar. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı. 120 sayfa. 100 kuruş.

* Cevdet Kudret: **Esreftan Hicviye**. İer. Resimler: Turhan Selçuk. Hayatı, sanatı, eserleri. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı. 112 sayfa. 100 kuruş.

* Hikmet Bil: **Atatürk'ün Sofrasında**. Atatürk'e ait hâfira, fıkrâ ve nâkîyeler. ERICIGİL Tarih Yayınları. 80 sayfa. 100 kuruş.

- 328— Her kadın sakız çigner ama çatılmaz.
329— Her inşin bir yokluğu vardır.
330— Herkes akını pazara vermiş. yine herkes akını almış.
331— Herkes'e yar ol, bar olma.
332— Herkesin derdi, defirmencinin su bendi.
333— Herkes sakız çigner, fakat tadını kürt kızı çıkarır.
334— Her koyun kendi bacağından asılır.
335— Her parlıyan altın değıldir.
336— Her şeyi bitti de iş leğen örtüsüne kalır.
337— Her şeyi bir çengele asma.
338— Her şey olur biter, yalnız kösenin sakal bitmez.
339— Her terazi doğru tutmaz.
340— Her yigidin kendine göre bir yogurt yiyişi vardır.
341— Her zevallin bir kemalin, her kemalin bir zevallı vardır.
342— Hırızdan artanı falci yer.
344— Horoz çok olan yerde sabah geç olur.
345— Huyu güzelle kırk yılda doyulmaz, kondu güzelle kırk yılda doyulur.
346— Hünersiz adam meyvesiz ağaca benzer.

— I —

- 347— İhlamurdan odun olmaz, hizmetçiden kadın olmaz.
348— İsrâmâdığım eli öp de başına koy.
349— İsrâmâdığım taa öpmek gerek.
350— İslanmış yağmurdan korkmaz.

— İ —

- 351— İci beni diğ eli yakar.
352— İğneyi kendine, çuvukdan başkasına batır.
353— İki canbaz bir ip te oynamaz.
354— İki el bir baş için.
355— İki gönül bir olursa samanlık seyran olur.
356— İki kamçı bir kuyruk, herkes kendi başına buyruk.
357— İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
358— İki kişiye bir bürle, senin nene gerek.
359— İki tavşan kovalıyan hiçbirini avlayamaz.
360— İmam mînderde, Halime seccadede.
361— İmam güyyü, deli deliyi sever.
362— İnce eleyip sık dokuma.
363— İnek ayığı buzağı öldürmez.
364— İnsan doğduğu yerde değıli doyduğu yerdedir.
365— İnsan eti ağırdır.

TÜRK FOLK LÖR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1955

İÇİNDEKİLER:

Vatîh Dervîşler	Osman Saygı BÖLÜKBASIOĞLU
Konya'da Bir Sergi	A. Rıdvan BÜLBÜL
İlk Derjeler: Sivas'tan Bilimciler	Ahmet HALIL
Halk Oyunları, Bayramı Mümasabeti	Mahmut R. GAZİMHAL
Yusuf'un Şale Huzur - İrfal Kudret	Ahî ÖZDER
Aşık Pervani ile Güllühan'ın Karşılaşması (I)	Mehmet GÖRALP
Halk Sanatları: İstanbul'da Kuyumculuk	Muzaffer ERDOĞAN
Kitaplar Arasında: Halk Şiiri XIV - XVII. Yüzyıllara	Asik GEYDET
Kitaplar Arasında: «Derjeler ve Püdrleri»	Mehmet ÖZDER
Türk Atasözleri (IV)	Nâzi TEZEL
Güzelleme (Şiir)	Asik DERUNİ

Sayı: 76

Kuruş: 25

SATILMI VE FAZİ İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MILLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNCER

No: 76

KASIM 1955

YIL: 7 — CİLT: 4

Fatih Dervişler

Yazan: Osman Saygı BÖLÜKBAŞIOĞLU

Türk akınlarında, hele ordularımızın is-
lâm'dan sonraki yürüyüşlerinde bir gâye ta-
savvuf ve mistisizm sâklıdır. Bu görünmez fa-
kat yıpratıcı kuvvet idealdir. ateştir.

(Horasan Erleri) dediğimiz Türk Muta-
savvıfları bu gizli kuvveti dini ve ahlâki bir
yecd ile yogurarak, Orta Avrupa kapılarına
kadar giden Türk, Müslüman ordularına, ha-
masi birer ışık olmuşlardır.

Yüzyıllarca Şehadlerde, Türklük ateşini
şehit olduktan sonra dahi, yakmış olan ga-
zâ Dervişleri, ordu mürebblileridir. Bunların
ruhlarında donukluk yerine kılıç parıldar.
Ertugruloğlu Osman Gâzi, Eskişehir hâkimi
Seyh Edebâllî'den sonra hakiki bir kuvvet ol-
madı mı?

Yenicilerceği, mânevi kuvvetini (Allah
Allah) diyen Pîr Hacı Bektaşî Veli'den alma-
dı mı?

Yüce Peygamberimizin: (Cennet kılıçla-
rın gölgesi altındadır) düsturu bunların şîarı
olmuştur.

Sayın Profesör Ömer Lütfi Barkan bun-
lara (Kolonizâtör Türk Dervişleri) ismini ve-
riyor. Bu Gâzî Dervişlerin, izlerini Türk at-
larının geçtiği yol üzerlerinde görmek mâim.
kündür.

Şair, Arif Nihâet Asya: «O zaferler ge-
tiren atların nalları altındanmış; gidişleri aka-
na gelişleri akundanmış; onlar ki kurt doğu-
ran anaların kanındanmış» diyor.

FATİH DERVİŞLER sayıslarda daima
İleri Karakol vazifesi görmüşler, şehitlik ser-

betini içerek yattıkları yerde dahi Türk Mİ-
li hamasetinin besleyici birer nurü olmuşlar.
dır.

Nemçe dolaylarında, Macar illerinde ya-
tan (Gül Baba'yı) bilirsiniz. Güi Baba, başın-
da gül, elinde kılıç düşünme öyle sayılet eder-
miş. Bu FATİH BABALAR, yâni DERVİŞ-
LER tarihimizin mâhim bir fâşım teşkil eder-
ler. Tâ. Ortaasya'dan Avrupa'ya giden Türk
akınlarında, mâhim roller oynamışlardır. On-
lara birineç durak Horasan ise, İkinci konak
Anadolu olmuş ve oradan Balkanlara kol ata-
rak İleri hareketlerine devam etmişlerdir.
Ordularımızın mânevi gücünü hazırlayan Fe-
tiler dizisi bu mâcahit DERVİŞLER'dir.

Sayın, Hamdullah Suphi TANRIÖVER bir
yazısında bu gidiş ve dönüşleri ne güzel an-
latır: «Bir zamanlar Türk'e gâlpden bir ses
gelmiş, "Göç, Göç" diye, Türkler elhanın dört
bir yanına dağılımlar, medeniyetler kurmuş-
lar, izler bırakmışlardır. Şimdi de aynı ses
"Toplan, Toplan" diyor. Türkler Anavatan,
Anadoluda toplanıyorlar.»

Bizler o akınlardan kalan izlerimizi unut-
mayacağız. Onları unutursak kendimizi unut-
muş oluruz. Fetihler dizisi DERVİŞLER'den
(KIRLI BABA'YI) görelim:

KIRLI BABA Selânik ve Alasonya yol-
larının birleştiği Derbent Boğazında kendi adı
ile anılan tekkesinde yatmaktadır. Derbent,
Manastıra giden yol üzerindedir. Rumeli fe-
tilerinde KIRLI BABA ordumuzun aşğı başı-
nıymış. Savaşa kepeçli ile iştirak edermiş.

T. C.

Ziraat Bankası

1955 Yılı

VADELI, VADESİZ TASARRUF
HESAPLARI İKRAMIYE TUTARI
GEÇEN YIL OLDUĞU GİBİ
SİMDİLİK

Bir Buçuk Milyon Lira

Bu plânda gayrimenkuller, ziraat âletleri,
peşitli eya ve dolgun para ikramiyeleri
vardır. Her çekilme, 150 liralık vadesiz
veya 250 liralık en az üç ay vadeli bir
hesap açtırmak suretile iştirak edebilirsiniz.
Fazla izahat için 491 gube ve ajansımız
emrinizdedir.

Enelik aboneli
300, altı aylık
aboneli 150
kuruttur.

Yurtdışı enelik
abone 2 öcalardır.

Adres: Yeşildere, Sultanmektâbi Sokak, No. 17, İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres deęistirmeler
hiçbir şart ve ücretle
tâbi değildir.
Basılmayan yazılar
talep vukuunda
iade edilir.
Düzi ve Basılı
KİTİMLİK MATBAACI

Türk Folklor «Halkbilgisi» Derneğinin neşriyat organıdır.

Böyle bir imanla savlet eden ordu nasıl galebe çalınmaz. Kosova, Niğbolu, Mohaç'ları kazanmaz! Haçova'da böyle olmadı mı?

Taçittevarîh'in sahibi Hocca Saadetî'nin yemilmiş bir ordudan satırı ile kepeçesi ile yeni bir zafer çıkarmadı mı?

KIRLI BABA'ya bu ismin verilmesi günümüzde olmaktadır. Her erenler böyle anırlar. Pir Sultan Apdal gibi. «Abdal» teva zu işaretidir. Yoksa budaladan gelmez.

KIRLI BABA, Türk aşçılığının serhad sembolüdür. Manastır yolu üzerinde Derbent, te aynı adı taşıyan tekkesinde yatmaktadır. Tekkenin üstü dalma açık bulunurmuş. **BA. BA.** üstünün örtülmesine tabammül edememiş. Tekke taştan örülmüştür. Şöşe üzerinde ve tam boğaz içerisindedir.

Asırlar boyunca geçitleri tutan bu Üstü Şehitler bugün dahi tarih içinde bize ümit, hayat vermektedir. Savaş ruhümüzü daima taze ve canlı tutmaktadır. Onlar oralarda ölmüşlerdir, belki de bizler buralarda tutu, namazdik. Kirlî Babamın ruhuna gelen geçen yolcular, askerler dua etmeden geçememiş. Aynı yörede, **(GAZİ BABA)** yatmaktadır. Gazi Baba orta Asyrapaya giden Manastır yolu üzerinde (Kayalar İncesinin «İnell» köyünde medfundur). Kayalar, yahut Kayaların 40 Türk köyünden bir tanesi de İnell'dir. Bütün bu ra Türklüğü, 1923 mübadelesinde, Anadolu Rumeli ile değiştirilmiş ve bu tarihî tekke, ler ki tabii ne hale gelmiştir?

Rumeli fetihlerinde **GAZİ BABA**'yı kellesini kolluğuna almış düşmanı Koyalarken görmüşler. İnell meykinde döşmüş, selit olmuştur. Gazi Baba'ya yakın köyler, Nalbant, Kozlu ve Uçana'dır. Bu fatih babalar, ta Edirne'den Budin'e dek zaferler tesbih gibi dizilmişlerdir. Gazi Baba tekkesi taştan yapılmış ve üzeri örtülüdür. Onu ziyarete giden hastalar, mecaunlar, O'ndan yardım umarlar ve iyî olurlarmış. Üçüncü tekke Cuma tekkesidir. Cuma, Makedonya'da aynı yol üzerinde bir Türk köyü idi, 300-400 hane kadar vardı. İmparatorluk Türkiyesi zamanında kaza merkezliği yapmıştır. **(SARIGÖL)** diye anılır. Büyük **ATATÜRK**'ün annesinin mensup olduğu bölgedir. Fatih Rifai Atay, Ustada'nın yazılarının birinde bundan **(SARIGÖL)** diye bahseder. Sayın Makbule **ATADAN** da aynı terim kullanır. Ali Kemâl **AKSÜT**, Enver Behnan **ŞAPOLYO** ve diğer yazarlar **(SARIGÖL)** üzerinde dururlar. Hatta bura

Türklerine Sarıgöl'den kinaye **(GÜLLÜLER)** derler. Cuma, düz bir arazide kurulmuştur. Güneyinde Sarıgöl; gölün etrafında Erdogmus, Karaağaç, Karacalar, Topçular, İhobası, Bayralı, Cuma, Haydarlı, Cerelli, Okgular köyleri vardır.

Rumeli fetihlerinde Anadolu'dan gelen akınlarımız Cumayı karargâh yapmışlar. Ağaç olmadığı için kazık çalop atlarını bağlamışlardır. Zamanla o kazıklar yeşermiş ulu ağaçlar olmuş, dal budak salmışlardır. Nasıl ki onlar, **FATİH DERSİSLER** ordumuz Fatih Ordu ise, bunlar da fatih gazı ormanlarıdır.

500-600 yaşına varmış, kalın gövdeleriyle bu muazzam ağaçların içerisinde Cuma tekkesi yer almış; aynı ismi taşıyan **BABA** burada yatmaktadır. Tekkenin türbedarı son zamanlara kadar **KAZİM BABA** isminde bir zat idi. Bunlar, Niğde civarına iskân edilmişlerdir. 500 yıl önce Anadolu'dan Rumeli'ye gelenler tekrar, aynı topraklara dönmüşler. Anadolu, ebedî **GAZİLER** ve erenler neçadır, hazırlayıcı yurttur. Cuma tekkesinin yüzlerce müstahdem, sığırmacı, çobanı, oduncu, su, aşçısı bulunuyordu. 4,5 sabanlık arazi, si vardı. 500 den fazla sürüsil bulunurdu. Örnekte kaz, ördek, hindi, sürüleri dolardı. 3-4 taş değirmen dönerdi. Daimi kazan kaynar, gelen geçenler bir askına yer, içerdi. Bu babalar baktığı idiler. Baktığı olmaları bunlara sapık derlerdi. Aynı civarda dördüncü tekke **BAHÇE** tekkesidir.

BAHÇE, Topçular köyünün yaylasında çamlar içerisinde yer almıştır. Bu tekkenin türbedarı son zamanlara kadar **MUSTAFA BABA** isminde bir zatı. Rivayete göre bizim ordu Cuma denen yerde ordugâh kurduğunda erenlerden biri kaynayan kazanlardan birinin kepeçesini kaplığı gibi (Bahçe) denen meykile fırlatmış, çiplak kolunu kepeğe yapıştırmış, kazani karıştırmıştır. Aşk atese de galebe çahıyor! Böyle bir ordu karşısında kalınlar nasıl düşmez... Düşmanlar nasıl dize gelmez? O, kepeğin hatırasına karşılık Bahçe'de bir türbe kuruluyor!

Besneli konak **BUCAK** tekkesidir. Kaynayan kazanı kolu ile kamaşkanı gören diğer bir ermiş. Ya Allah, deyip kazanın altındaki saç ayacı çeker kazan muallakta meşnetsiz kaynamaya başlar. Fırlatılan saçayacı **BUCAK** denen vere düşer.

Türkün yalnız kendisi ve imanı mucizevi

değil, ordusu, aşçısı, kazanı, kepeçesi, ayacı da öyledir. İşte böyle bir ordunun torunları Anadolu mucizesini yaratmışlardır.

Sayın İsmail Hakkı **BALTACIOĞLU**'nun güzel bir sözü var: «Efsaneye kayma, hurafeye kıy» diyor. Efsane ayrı, hurafe ayrı şeydir. Millî efsaneler milletlerin ruhunu besler, yen menbalar. Bu tekkelere gönül kaleleri, iman ve savaş mâbetleri desek daha doğru olur. «Türk Ocağı» da gönüllere bir mâbet olmamış mıdır? Ziya **GÖKALP**, Mehmet **EMİN**, Yusuf **AKÇORA**, Ahmet **HİKMET** ve diğer büyüklerimiz 20 ç yüzyıl başında, o modern Türk mâbedinin ilim, kültür ve tarih dervişleri değil midirler?

BUCAK tekkesi, Osmanlı Türkiyesinde Serfice sancığına giden Dortaltı (Dört, altı) boğazında bulunmaktadır. Yanında aynı ismi taşıyan bir köy vardır. Tekkenin müntih ara zısı olup, gündü beş sofrta kurulu, beş sofrta kalkardı. Bilhassa aşüre ayında kazanlar dolur tağardı. **BUCAK** tekkesinin bir değirmen hikâyesi vardır. Ve şöyledir:

Değirmeni kira ile tutan Kumanovah Bulgar Kara Kollu, Topçuların merhum Kadızadelerden Hasan Kadıgı'ne «ki bu aile Antalya'da iskân edilmiştir. Bucak değirmenine ait sunu anlatır:

Değirmenin taşı bazı vakitler, son sığırca ile dönerken birdenbire yavaşlar ve dururmuş. Bu esnada Bulgar Kara Kollu'nun üzeri ne ağırlık çöker ve dışarı fırlarmış. Yerli Hristiyanlar da Türk tekkelere mucizevi ke rametine inanırlarmış. Benim bu saydıklarım fatih yolu tekkelere bir kağıdır. Yoksa o dizinin tümü, başı başına bir tarih, bir destandır.

Şunu da söyleyeyim ki, bu gazî erenler yatağı topraklar, Balkan Harbinde hiç yere kaybolup giderken, gereken vazifelerini yapmışlardır. Durutlarboğazı, Gelinköprüsü denen Çınarlıdere direnmesi, sivil Türk halkın meğhur Yanya müdafasından önceki tarihî mize ait güzel örneklerdir.

MEJAZLAR:

- 1 - Enver Behnan Şapolyo, Kemâl Atatürk ve Milli Mücadele tarihi, Ankara - 1944.
- 2 - Osman Ergin, Konyalılar ve Konyasızlar, ayıklanmış 1. cilt, Sayfa: 591.
- 3 - Ali Kemâl Aksüt, Tepedelenli Ali Paşa, İstanbul 1939 S. 10.
- 4 - Sarıgöl Türkleri, Osman Saygı, İzzet mecmuası S. 14, Mart - 1948.

KONYA'DA Bir Sergi

Yazarı: A. Rıdvan BÜLBÜL

Vecihe Büyükkaksoy uzun yıllardan beri büyük gayretlerle topladığı elişlerini Konya'da geçen ayın 8 inde bir sergi halinde halkın gözleri önüne serdi.

Sanki Anadolu bütün renk ve sesleri ile burada idi. Bu odanın her tarafında Anadolu nefes alıyordu. Hikâyeleriyle, türkülleriyle Anadolu insanı bir içnenin ince mahareti içinde bizlere gülmüşydü: Bu oyunun adı «Yâr ardu» na dâşlens di. Bir Konya hanımının elinden çıkmıştı. Vaktiyle yeşil-beyaz renkler büyesine tanzim edilmişti ki, kışkığında bir arzu uyandırmaktaydı. Şöşel diyordu âdeta renkleri.

Bu oyunun adı «Kâğıt Helvası» idi. «Nur ü Bânâ» idi. «Halkaketerdi», «Mezar taş» idi. «Hapishane Penceresi» idi. Ya şu oyunun adı: «Def'i gam...» Bunlar da birer Konya oyası idi. Gam ve estâr dağıtmak için illâki dağ başlarına çıkmak lâzım gelmezdi. Bu oyaya bakmak kâfi idi. Yüz adet oyunun yüzü de sim, sıcağı, kışkığı şöhriyordu.

Bir başka köşede renk renk, çeşit çeşit keseler odayı tarihle dolduruyor. Saat kesesi, dâmat kesesi; para kesesi, tarak kesesi, tımbeki kesesi, hamam kesesi, ağızlık kesesi. Demek, vaktiyle vefakar Türk kadınları eserlerinin keselerine varmaya dek düşünürlermiş. Kesese deyip de gemeyin. Ne sevinmiş, dîot şey onlar.

Şu yemeninin adı «Sıra dağlar»dı. Kadın erkeğini aşkım üstleri kapıda bu yemeniyi başına örterek karıştıyordu. Günlük endişeler, telaşlar, yorgunluklar bu yemeninin münis renkleri arasında ovulup gidiliyordu. Kadının erkeği birbiri ne daha da yaklaşıtıyordu.

Tokat, Ankara, Kırşehir Konya yazmalarını hayran hayran seyrediyoruz. Yelkenli uçur ve modern yürekli yazmalarını. Bunların üstüne bir de kaşık ları, bakur işlemeleri ilâve ediniz!

Sivas'ta Derlenen Bilmeceler

Yazan: Ahmet HALİL.

69 uncu sayımızda Türk Folklor hareketine ait ve Sivas'a alakalı bazı bilgiler vermiştik. Bu sayımızda o notları tamamıyla bazı materyel nesrediyoruz. Bu materyel «Türk Halkbilgisi» Dergisinin Sivas şubesi azalarından A. Kadir'in Sivas'ta müntehir «Ki. zihim» gazetesinin 26 Ağustos 1929 tarihli sayısında çıkmıştır.

«Sivas'ta bilmecelere (masal) diyorlar. Çocuklar annelerine yalvarırlar: Anne çanım anne bana masal söyle.

Biz masal demeyeceğiz, bilmecedən bahsedeceğiz.

★

Bilmeceler söylenir. Çocuklar arıştırır. Bilmeceleri sorarlar:

— Yenir mi yenmez mi? Bilmeceleri söyleyen, yenecek ve yemeyecek şeyler, dense ona göre cevap verir.

Bu defa da bilmeceleri zaman yine sorarlar:

— Gani mi? Çeniz mi?

— Neye yalan?

Bu sorulara da aldıkları cevaba göre bilmeceleri söyleyen, söyleyen teminat ister; cennetin ekmeği ufakını verirsiniz söyleyelim der.

Bazan cennetin anahtarını ister. Cennetin anahtarını vermek tehlikelidir: ya (masal). Fena bir şeyse günahdır. Cennetin anahtarını böyle kolay kolay verilmemez. Çocuklar cevap (1). durur. Fazla üzmemek için nihayet cennetin ekmeği ufakına razı olarak bilmeceleri tarzda haber verilir: «Ezmedim, bilmeceler güdür: «Hey, var getir, var getir! Gelmezse yalvar getir! Telli kafes içinde, el değmedik nar getir.» Bilmeceleri taklidi cennetin ekmeği ufakını alır ve şu sözler söylenir:

«Cennetin ekmeği ufakını, gel seni alayım! Yiyeyim, içeyim. Ben kir ata bineyim! Sen uyuz egeği bit! Ben kövdürü kovdurul! Sen yaktırı, yaktırı, ben bal küplünü parmaklıyı parmaklıyı, sen pekmez küplünü kepeği kepeği! Ne imiş? ne imiş (gelin) değil mi imiş!»

Biz kimsenin evratından, üzmeden bilmeceleri söyler söylemez ne olduğunu da haber vereceğiz. Yalnız bunu bir ekmeği sayan sevgili okurlarımız bildikleri bilmeceleri göndertirlerse, kendilerine şimdiden cennetin ek-

mek ufakını veriyoruz. Bilmeceleri yollayan arkadaşların isimleriyle beraber nesredeceğiz.

1 — Bilmeceler bildirmece, dil üstünde kaydırma; Mahallebi.

2 — Bir hikaye söyleyim bil, gözüne yapışın bir ayuğ kıl; Uykü.

3 — Ol hanım gelir, gel hanım gelir, karaman bakış keklik sekişli ada kaynağı nar kuruncu yeşil çimenlerden bir hanım gelir; Kurbağa.

4 — Baçada batman, odada otman, dağda daleyman, suda Süleyman; Loğ, ateş, ge-yik, balık.

5 — Gökten bir derviş imiş, ak demiş vak demiş, yedi çeye yok demiş: 1 - Bulğa bıçak 2 - Helyaya tuz, 3 - Katıra kolan, 4 - Hamama direk, 5 - Horoz yumurta, 6 - Denizize köprü, 7 - Ölüm çare.

6 — Aptesiz ezan, okuy nikâhsız karı taşır Horoz.

7 — Çi çiti hamam gübresi tamam, bir gelin aldım babası imam; Saat.

8 — Su içinde halkalanmış bir yılan, su kurudu yılan öldü vesselâm; Lamba.

9 — Puhari, ağzı yukarı; Silâh.

10 — Baronluk yerde katır tepilir; Pire.

11 — Yol üstünde kılı sandık; Mazar.

12 — Bir sarıym var zararım sararım til kenmez; Yol.

13 — Eğri bilgüri yollardan bir kenayp kün gelir, kırma badem dişlerle söyledikçe hoş gelir; Mektup.

14 — Sıra sıra söğütler birbirini öğütler; Dil.

15 — Biri der vay başım, biri der vay benim, biri der dünya benim; Çiğ, direk, kire, mîl.

16 — Anan kakur babası evvel bahar, oğlu köşak deliş; Üzümlü.

17 — Eyi, melenez melenez, ocağ başına gelmez. Gelirse de duramaz; Yağ.

18 — Bir gücünde, bir taşı delanır dağı taşı; Göz.

19 — Hat dedim, hüt dedim var auruza yat dedim; Süpürge.

Anlaşıldığına göre (Kizihim) da folkloru alt hayli yazılar çıkmıştır. Bu sayısında A. Kadir diyor ki: «Küçük çocukların oynadığı bilmeceleri oyunlardan mühimlerini anlattık. Ya, sayı merhalelerini takip eden yazılarımızın seyrini bozmamak için bugün, (Bilmeceler) ler-

Halk Oyunları Bayramı Münasebetile

Yazan: Mahmud R. GAZİMİHAL

Trakya Halk Dansları Ekibi, icimti açan gri - mavî kumas üzerine siyah kaytanlar işlenmiş kostümlerle.

Yapı ve Kredi Bankasının bir külür sevelik hareketi halinde İstanbulluları tekrar gönülden ortak ettiği «Halk Oyunları Bayramı» münasebetiyle bir kaç düşünceyi hatırlatmadan edemiyecğim. Oyunların başlıca heyecan kaynağı davul zurna olduğuna bu vesileyle herkes daha mukâyeseli bir şekilde gördü; O kadar ki yurt erkek oyunlarımız davul zurna danslarıdır diyeceğimi geliyor. Hiç değilse mühim bir kısmını sırf çocuk harva, yaz meydan veya ordugâh çestileri olarak bahsedebiliriz.

Açık, top, oyunları, atlama, kosma ve (mot) oyunları bunu takip edecektir. Bilmecelere yakınlık (2) çocuklar bu oyunları oynayacak bir yaşta değildirler.

(1) Çavramak; Yalvarmak.

(2) Yakılmak; Tutkun olmak, bilhassa çocukların bir şeyi mecburiyeti.

çok dikkate almak mecburiyetindeyiz. Nasıl ki davul zurnanın ses hacmini de oda kabul edemez. Bu husustan olanlarda figürleri âdeti davulcu oynatıyor, zurnacı şerhkediyor. Onların yerine başka sazlardan koyun, coşkunluğun haddi derhal düşer; bu bir görenek meselesidir.

Zurnanın yerine bazan klarinet veya akordeon geçmiş emin olmak ki bu hal bir neyhevessliğin eseri değildir; istek dışı bir zurnanın neticesidir; zurnacı sayıyı yurttan yıldıza azaltıyor. Üzerinde dikkatle durulması gereken nokta budur. Zurnacı sayı ve repertuarlarının zayıflaması oyunların hâllice düşmesi demektir. Oyundakiler des, teklesmeyle figürlere çalınabilirler; fakat zurnacı tek kişi olarak çalacaktır; pek usta görünmesi lazımdır. İki veya üç zurna bir ağızdan çalacaklarına ünselîği kaynattırabilmek üzere daha da usta olmak zorun-

dadırlar.

Davul zurna takımı o kadar köklü bir gelenektir ki, meselâ «zurna davul» denilse külağımız trımslanır. Eklî olarak «dayızur», «na» imlâsı kullanılsa, gözümüz bunu kalıyen yadırgamaz. İki saz asırlar evlendirmiş ve bu kaynaşmadan oyunlar doğmuştur. Oyunlarımızın nabzi davul, nefesli zurnadır. Da, vuzurnanın herisi bu kuvvetle âlîkate alın, sa hem yerli, hem de zamanıdır.

Geçen asrın başlarına kadar dört bir bucak zurnacıların en usatlarıyla doluydu. 1826 yılı yenilçerlik gibi mehterhanenin de resmen ilga tarihi olunca büyük şehirlerde opey müddet düğün, mesire ve şenliklerde zurnalar yine devam etti; sonra kasaba ve köylere ihlîsar ettiler: oyunların hayatlyeti sayesinde yazadılar. Belki de o hayatlyeti bizzat doğurdular.

Şehirliğin zihniyeti bir tuhaf olmuştur; dil uzatarak «çingene çalar kürt oynar» gibi, lende konuşmaya başlamıştı! Bir bu lafa bakınız, bir de çok eşki bir kaynağın şu şerhli ifadesini düşününüz: «Bu tabîhanede yirmi yedi altın davul vardı; ilk defasında bunları murassa tokmaklarla büyük meliklere ve sul-tanzadelere hilkûmdar kaldırdı... Nihayet, oyunların tarihi çalgısı, ille kakıla tek davul ile tek zurnanın tevazuuna kadar indirildi. Fakat, ses hâlâ «ben buradayım!» diyen aynı sestir; Çengiharîlerin, Köroğullarının sesidir. Tokmak, davulu da, çalını da oynatıyor; zurna oyuncularını da seyrefleri de sürükliyor. «Davul zurnasız düğün olmaz» ata sözü'nün icabatını köylü'nün vefakârlığı şim diye kadar gergin tutturdu. Şehirli bu harekete el uzatırsa, bayramlar çiğiri neden ge-nisleyemeli?..

Kayıtsızlığın oyunlardaki mahrumiyetine yalnız İstanbul katlanmamıştır. Selçuklerde tabîhanenin ana merkezi olan Konya böge-sinin çevresindeki illerde, kâmilten «halay» çekildiği halde, Konya'da halayın sadece adı kalmıştır; o da «baş örtüsü» mânâsında ola-rak! Neden? — Çünkü bölge en az yarım asırdır davul zurnadan mahrum bırakılmış-tır, mahrum düşürülmüştür, bunda kasdın rolü olmuştur... Başka bir misâl Trabzon bölgesidir: eski Trabzon başlıca mehterhane merkezlerindendi; «Davulzurna horanı» deni-len oyun cesidi baş ara oyunuydu; davulzur-na eşliğyle horan tutulduğuna dair elde ya-rım asırlık fotoğraf vesikaları vardır. Fakat

şimdi kemence-den ötesi yok!.. Kars oyuncu-ları armonikaya katlanıyorlarsa bu onların suçu değildir... Sebepler hep birdir; zurnacı sayısı azalmıştır.

Zurnacılığın tek hatlede yarı yarıya sönmesi mehterhanenin kalkması neticesi ol-muştur. Her bucakta yakın zamanlara ka-dar «çalgıcı köyleri» vardı; zamanın şartları onlara meslek değiştirtince ikinci bir yekini oldu (1). Çoğu köylerin kendi davulcuları olurmuş ki bu âdet de artık kalkmıştır. Sey-rek takımlar İzmir, Erzurum gibi büyük şe-hirlerin kenar mahallelerinde barınarak dil-gün kısmeti beklesir olmuşturdur. Nakli va-sıtalarının sür'atî sayesinde en uzak çağrıla-ra icabet edebiliyorlar gerçi zamanın bunun mahzurları var: meselâ Erzurum başlarını bir Bayburt takımı tam temposuyla yürüttü, remiyor; Bayburt başları farkhıdır. Neticede karışma ve bozulmalara yol açılıyor.

Buna kalırsa bütün oyunların kendi farklı disiplin ve çalgılarıyla tek merkezde tensikına imkân yoktur. İlk iş her yerin en dürüst ve usta erbabının reyî alınmasına bağlıdır; onlarla anlaşılmalı ve ona göre yerli yerinde ocaklar tüttürülmelidir. Aydın erba-hundan hizmet beklenir.

Bes ön merkez âlîkate alınarak meselâ bir «Erzurum Millî Oyunlar Odası», «Sivas Millî Oyunlar Odası» v.s. neden kurulama-sın? Bunların zaruri masrafları ve bazı ay-likları karşlanır. Müsamereleden hasılat olur. Bu müsamereciere «Seymen» gibi türk-çe isimler verilmeli, figür, ekip, grup gibi yabancı terimlerin söğukluğu yerine ayak, takım, küme gibi türkçeler alınmalıdır. Her odanın «Oyun» ve «Çalgı» olarak iki kolu bu-lunur. Talimatnâme sabit olur. Yetiyecek çı-rakların sayısı ihtiyaçlara göre olur. Amelî yolda yürünmelidir: usta zurnacı kendi bildi-ği yolda çırak yetiştirmeli, nota öğretmek-ten fazla bir huzanç beklenmemelidir... Ga-ye, doğruyu, iyiyi ve has göreneği yaşatmak, halkın taleplerini karşılamak, uydurmacılıkla

(1) Ankara yakınındaki Abilâs köylü, Co-rum'un Alaca bucasına bağlı Gölpınar köylü, v.b. gibi bir çok köyler Mehterler, Davulcular, Zurna-cılar gibi adlar taşıyor... Buralarda çoğaltılan da-vulzurna takımları talep üzerine köy düşümlerine sınır smit gönderiliyor. Usûl ve erkânları vardı. Bir nevi köy işi mehter ocaklarıydı. En uzak köylere yetiştirilirdi. Erbabına mehter denirdi.

Ölümünün 4. Yıldönümünde:

Yusufeli'li Şair Huzurî

— II —

İRTİCAL KUDRETİ ÜZERİNE NOTLAR

Yazan: Adil ÖZDER

Huzurî'nin doğum ve ölüm tarihleriyle eserlerinin çeşitleri ve sayısı üzerindeki bil-gilerini geçen yazında (Türk Folklor A. sa-yi 74) belirtmiştim. Bu sefer de, süğünde, mehtumdan tesbit etmiş olduğum notlardan faydalanarak irtical kudretinden ve bu yolda verdiği eserlerden bahsedeceğim.

Huzurî'yi uzaktan ve yakından tetkik et-miş olan edebiyatçılarımız, onun bir övün-çatır değil kudretli bir saz şairi olduğunda birleşmiş durumdadırlar. O, her iki cephe-sıyla da birbirinden ayrılmıyacak ka-dar kuvvetli bir üstüddü. Fakat, onun ger-çekten hem gelenek, hem eserlerinin mahi-yeti bakımından en çok bağlı kalıp temsil ettiği sanat cephesi de usta bir saz şairi olu-şuğudur. Dahası, O, henüz on yaşlarında bir çocukken kogma öreklere vermeğe, irtical-ler yapmağa başlamıştı. Beş yıl sonra da, daha «kordunu» dahî bilmediği ilk sazını, o zamanki ustalardan Yusufeli'de yerleşmiş Artvin'li Nazmî'ye düzenlettirmiş, onuzlayıp Erzurum yolunu tutmuştur. Orada Kemall mahlaşlı bir saz şairi ile olan ilk karşılaş-masıyla Huzurî ilk şöhretini de yapmış olu-yordu. Bu karşılaşma sonunda söylediği on dört dörtlâkten ibaret nazîyat yolî ve «san-dın» redifli destanında (Metnin tamamı için bk. Hilenet Dizdaroglu'nun ille yazıda isâret

savagmak olmalıdır. Mahalli repertuarın iş meydanında bütün incelikleriyle göz ve ku-laktan devralmış devredilmesi, ve bölgenin piyasasına göre beger onar çırak yetiştiril-mesi zaruretî oyun eyletmiş kendi merkezle-rinde ağılaşması hence icabetlidir.

Yazımı özetleyeyim: tam tertipli oyun-ların çoğaltılabilmesi, sağlam davulzurna ta-kımlarının arttırılabilmesi, bunun için de başlıca oyun bölgelerinin merkezlerinde kon-trollü Millî Oyun Odalarının kurulmasına, bağlıdır. Halk Oyunları Bayramının başarıları hazırıldı takımlara borçlandı. Odaların müm-kûn kalacağı seçimler bu başarıyı daha da arttırabilir. Kendi düşüncelerim bunlardan ibarettir.

edilen eser, st. 79):

Herkese hakkında eyle iltifat
Benliğin var ise bir tarafa at
Köşelerde yatar bir takım zevat
Her eski hırkaly(i) geda mı sandın,
diyeblen Huzurî, oğm yaşlıktı Kemall kar-şında irtical ve müsarrenin âdâb ve buluş-larında ilk imtihanını vermiş, nefsinde en kul'î güveni de sağlamış bulunuyordu.

Onun irtical kabiliyetinden çoğunu bu-bası Keşri (Öl. 1910) den miras aldığı mu-hakkak gibi; fakat daha çocuk yaşlarında, babası ile Yusufeli'li Mahirî (Öl. takribî 1900), köylüsü İzzâl (Öl. 1928) ve Hüsankale'li Se-dart aralarında geçmiş şir sohbetlerinde Hu-zurî de bulunuyor, bu meclislerin gelenegini pek kuvvetli olan hatızaına yerleştiriyordu. Şairin, ayrıca 1914 yılından önce İzzâl ve Er-zurumlu Şehvarî ile sık sık vukubulan soh-betleri de hesaba katılırsa, Birinci Dünya Savaşına kadar bu vâdide bir hayli olgunlaş-mış olduğu kabul edilebilir. İrticalde en ol-gün bulunduğu son çağlarında dahi, İzzâl'in kudretli irticalinden hayranlıkla bahsederken —aruzu parçalarını çok kusurlu görmekte beraber— «Onu asla denk sayılmam, bunu bir levazı eserî olarak söyleyiorum» derdi. Ama, İzzâl ile —1914 yılından önce— arala-rında geçmiş lâfîfe yolu bir müsarrede, ba-kiniz Huzurî'nin yerinde cevabına:

İzzâl:

Susuz idin gide gide sulandın
Buhâr seli gibi aktın bulandın
Vardın ispir beldesini dolandın
Kaldı mı eleğin Aşık Huzurî?

(İzzâl bu sözleriyle, Huzurî'yi susuzluktan bunalmış bir katur ve sonra bir eleği yapar-ken bunlara ne degerde bir karşılık verebile-ceğini ölmüş imiş.)

Huzurî:

Böyle kelâmlarda akla zararsın
Oküzün altında dana ararsın
Sen eleği benden niçin sorarsın?
Dohudur mereğin Aşık İzzâlî.

Fakat yine de gerek yas, gerekse ustalık âdâbı bakımından üstün saydığı İzzâl'ye karşı saygısı tamdır. Onunla boy ölçüşmeyeceğini

ne ustaca bir ifade ile açıklanmış:
Kara baktım kuvvetlidir neyleyim
Bükemem bileğin Aşık İznîya...

Bu sohbet, Yusufeli'nin eski kaza merkezi Erisis'in bir kahvesinde yapıyordu. İzah yerinde bulunduğu bu cevaplar karşısında artık «iki sanbazın bir işte oynayamayacağı» meselesini ilâm kabülinden bir söz açmıştır:

Derler pişmiş aşın suyu katılmaz
Yaz olunca güneş yerde yatılmaz.
İki esnaf bir beldede satılmaz

Korkmasın yüreğin Aşık Huzuri,
Aşkın deryasını boylattın beni
Olur olmaz dedin huylattın beni
Neye söyledin de söyledin beni
Aldın mı gereğin Aşık İznîya?..

Söz şairlerinin en bellîğin niteliğini meydana koyan bu münazare, münazare meclâle, rinde Huzuri ile bir kaç defa bulunmuş, bu kudretine herkes gibi ben de hayran olmuştum. Sanki önceden hazırlanmış parçalar ardı ardına, hiç bir aksama göstermeden dizi gibi bir akışla devam ederdi.

Onun en verimli çağının 1939-1947 yılları arasında rastladığına önceki yazımda işareti etmiştim. İrticalî koşmalarının elimizde bulunması hemen hepisi ile ayrı ayrı değer olan aruzlu eserlerinin bir çoğunu yine bu yıllarda vermişti. Huzuri, eserlerinin pek azıma tarih koymuştur. Bu yüzden eserlerini yıllar üzeri, ne kesin olarak sıralamak mümkün değildir. Ancak bu yıllar arasında tarihleri belli olanlar var ki, bunlar yüzden artık aruzlu parçaları seksene yakın koşmadan ibarettir. Bilhassa 1939-1942 arasında sayıları yüz yirmiyi bulan eserleri bir gönüllü kaptırma işi ile ilgili mahsullerdir ve bunlardan bir çoğu da aynı günde yazılmış olduklarından hakikatte birer irtical mahsulü sayılmaları yerinde olur.

Huzuri eğer ömrünün en verimli yıllarını basit bir köy muhlinde değil de bir külltür merkezinde geçirmiş olsaydı kimbilir de, bu neler verecekti!

Huzuri hamo-lî mu'ciz beyanım keng memlûdur
Nisar eyler idim az çok müsait bir zaman olsa.

O, müsait bir muhitte, ruhunu coşturacak mevzular karşısında gerçekten saatlerce ayrı ayrı irtical eserleri vermiştir. Hatta, ya-

rum saatlik kısa bir zaman içinde saziyle yenden beş irtical koşma yapmıştır. Sırası gelmişken bunları kısaca belirtelim: Hatif'le, kılıp bir akşam sofrası. Şair bir kadeh aldık. tan sonra sazını düzenlemektedir. Ahbaptan biri, «Bu akşam bizlere tazeden —yeniden— bir şeyler söyleyeceksiniz» diyor. Şair «taze» yı redif olarak yakalamış ve başlamıştır, o söylüyor ben cırpıştırıyorum. İkten bir gazel, arkasından üst üste beş koşma, arada yine iki gazel. Bunların hepsini nakletmeye burada imkân olmadığı için her birinden birer öksür mısra almakla yetinelim.

Sâki ter eyle dimağım bir kadeh lûtfey-
leyip
Bağ-ı dilde ser geçen rengin fidanım
tazedir.

★
Pir olduğuna gam yeme biçare Huzuri
Teccid-i muhabbetle hemen tazelenirsin

★
Hayat ister isen âlemde bir merd-i ka-
lender ol,
Peyâpey bâde nûş et lâübalî tazeden

Huzuri mey içip bezm iğre gönüllü neş'e-
Jendikçe
Nisar-ı gevher eyler irticalî tazeden

★
Sâki âfiyetle her zaman sağ ol
Sâyende bu câm-ü Cem tazelendi.

★
Lûtfun muhtacıdır Huzuri kemter
Feyzinle dimağım eyle muattar
Eyler irticalî ibzâlî güber
Bulduka mazmunu tazeden taze.

★
Merhamet eyler mi dil-i nâçâra
Yazsam yâr'a arzualim tazeden.

★
Yaşı elli, altmış, ister yüz olsun
Huzuri aşk ile her zaman taze.

★
Tevallî etmede nâgâh
Felâket tazeden taze...

Kısacası; Huzuri, Şavşat'a yaptığı 1942 ve 1947 yıllarındaki seyahatleri sırasında bir kaç koşma ve gazellerinden pek değerli irticalerini bırakmıştı. Bunların gün ve çeşitleri bakımından sayıları şöyledir: 21 koşma ile 4 gazel, 2 divan altı ayrı gün içinde; 14

Aşıklar Aleminde:

Aşık Pervanî ile Güllühan'ın Karşılaşması

— I —

Yazan: Mehmet GÖKALP

İki saz şairinin —sohbet eder gibi— karşılıklı oturup birbirine manzum parçalar söylemesi ötedenberi yaygın bir âdettir. Bu karşılaşmalar mevzu ve mahiyet itibarıyla müteneyvidir. Meselâ «mısramma»lara cevap vermek oldukça güç olduğu gibi «tekevîlüm» denen ve mantıklı bir şekilde devam eden, orijinal buluşlar isteyen nevi de pek mühimdir. Ayrıca «taşlama» ve «gizellenme» dedikleri karşılaşmalarda ise birincinin açtığı ayaktan (külfîyle) ayak diye anılıyorlar) öteki gidecek, yani evvelki âdritüğe nazire yapacaktır. Bu karşılaşmalar halk arasında pek sevilir ve dikkatle dinlenir. Hele aşıklar usta veya bâdelî olursa...

Bugün 25 yaşında olan Yusufeli Aşık Pervanî (ismail Çelik) Doğu Anadolu'da bir çok aşıklarla karşılaşmış çoğunu «mata» etmiştir. Bunların içinde yememiş olduğu şair Huzuri'dir. Erzincan'ın genç şaire Güllühan ile yapmış olduğu karşılaşmalar ise halen dillerde dolmaktadır.

Pervanî, Güllühan'ı nasıl tanıdı? Kendi sözünü verdiği izahatı aynen tekrarlıyorum:

«1950 yılının Mayıs ayı ortalarında Erzincan'da Mustafa Efendi'nin kahvesinde mi,

koşma da beş ayrı günde verilmişti. On bir gün içinde 41 eser veren şair, 1947 Mayısındaki irticaleri arasında yine de bunları azım, sadığına işaretle eski kudretinin kalmadığını da dert yanmaktadır:

Ben de hayret ettim kendi kendime
Eski kariha-i hayalimiz yok
Dilde ne neşe var, ne doğru heves
Hüner göstermekçin bir halimiz yok;

Haftalara irticalî söylerken
Üç beyt söylemeye mecalimiz yok.

Huzuri'nin bunlardan başka «nesredilme»miş irticalî bir kaç gazeli ve iki destanı vardır. Ayrıca, Birinci Cihan Harbinden önceki yıllarda, Artyin'in Hızar köyünde, bir gece, dinleyicilerinin ısrarı üzerine ertesi akşam yaptığı «Lûtfî Beğ» hikâyesi ile deyişleri de irtical mahsulüdür. Hikâye 14 koşma, 1 sema ve 4 karşılıklı deyiş ve konusu itibarıyla halka pek güzel bir ahlak dersi vermektedir; nesredilmemiştir.

şair olarak bulunuyordum. Halk genç bir saz şairinin geldiğini duyunca kahveye hücum etti. Mustafa Efendi müşterinin fazlalığından şikâyet etmeğe başlayınca çayın bardağını 5 kuruştan 25 kuruşa çıkardı. Amma halk gene kahvede oturacak yer arıyordu.

«Bir akşam üstü... İkinci namazını kılmış, kahvede otuyordum. Yanıma, uzun boylu, ince yüzlü, kir saçlı bir adam geldi, kulağıma eğildi:

«Aşık kardaş, benim bir kız yeğenim var.»

«Ee, ne yapalım?»

Adam, mahcubiyet içinde:

«Ama o da senin gibi bâdelî Aşık Çalip söylüyor, seninle imtihan olmak muradında... Gelsin mi?»

«Benim kız ile, mız ile isim yok» dedimse de dinletemedim. Kahveci beni razı etti. İnce adam gülli Yarım saat sonra kâralar giyinmiş, eli saza, kendi nazlı bir kız ile çıkageldi...

Kız, siyah bir manto giyinmiş, başında feracesi var, elinde kılıf...cedefli saz... Ciddi mi ciddi... Halkın gözü kızda... Geldi, karşı-

irticalî karşılaşmalarına gelince, bunlar da ayrı bir değer taşımakta ve yüzlerce dârt, lûğü bulmaktadır. Huzuri - Müdâmi karşılaşmasında sırf kendisine ait deyişler 93 dârtliktir. (H. Dizdaroğlu'nun aynı esir, Sf. 165, 206 da tam metin).

Şu cihetle de belirtmek yerinde olur ki, şairin irticalî sahasında vermiş olduğu eserlerin tamamını bu yazımın çerçevesi içinde mütalâa etmek kenâyet bakımından hiç bir zaman doğru olmaz. Onun her güllüğü yerde bıraktığı irticaler ne kendisi ve ne de bakaları tarafından tam olarak yazılıp saklanmıştır değildir. Müdâmi ile olan karşılaşma metinlerinin tamamını ve amında tesbiti işini Fâbrettin Kirzioğlu'nun himmetine borçlu yuz. Aslında Huzuri, böyle irticalî parçalarına pek de değer vermiş bir yana haydetmiş değildir. Kendisinin vermiş olduğu habere dayanarak söyleyelim ki, Birinci Dünya Savaşımdan önceleri yaptığı bu kabili deyişlerin pek çoğu yerinde unutulup kalmıştır.

ma oturdu. Halk onun cesaretine hayran kalmış: «Böyleyi görülmüştür...» diyordu. Kahveci ona bir kahve getirdi. Bana da bir «Jandarma çayı»...

«Orada bulunanlar kıza yapılan iltifata gülmüşler. Çünkü bu taraflarda kahve çaydan daha makbul tutuluyor ve muteber kimselere ikram ediliyor. Beni küçük görme. İlerine geçtim. Oıldındaki limon sarısı çaydan bir yudum aldım. Saçı kalından çıkarıp akordunu yaptım. Mızrap parmakları. mın arasında yazanğa hazırlanmış kalem gibi oynadı.»

ALDI PERVANI

Her olur olmazda vermem selâm
Aşî zat olup da soy olmayınca
Ben de her güzele gülmüş bağlamam
Servî boyu gibi boy olmayınca.
Her olur olmazdan çekemezim hay
Aşîdâr okurlar hüsnü mülayî
O'na kahve verildi bana da çayı,
Ağamı hayram dîğîn toy otuyınca.
(Kız kahvesini içmektedir, halk gülüyor,
kahveci müthiş kızmış, başını sallıyordu.)

Ben şaşarım cahillerin işine
Yazınlar lakdîrler gelîr başına
Nazar edem idr'gîbe başına
Ol İskân kasları yay olmayınca.
Pervânî öylerim sâhîl İsmân
Her fısân bulamaz yolu erkân
Her olur olmazda vermem a'şâm
Yusuf Zübeyhâ'ya tay olmayınca.
(Deyimce, kız, oıldındaki limonî tabağa
koydu, sazını kalından söydu, bir serî ha-
zardan sonra durgun imâğın birdenbire gör-
lemesi gibi güledi...)

ALDI GÜLLÜHAN

Düle bu sözlümlü âşîk Pervânî
Cim Harîfî(1) başında hay demîştîler
Bana kahve lazım sen için çayı
Sen gibi mekânî çay demîştîler
Hemî oturup da gıcın karışın
Abdal olup dîşîms belmî pesîne
Ne bakarsın idr'gîms başına
Kalem leğânîna yay demîştîler
Sana çöktürdüm iş ile vâri
Nâmârtler başın yayılnoz bari
Zîyânîz âkâtîr şîms il hamîrî
Şems il hamîrî belmî ay demîştîler
Güllühan'ın sana vermem meydanı
Biraz sonra edeceğim ilgânî
Sena ödöceğim Yusuf Ken'anî
Yusuf Zübeyhâ'ya tay demîştîler.

(Sazını dertli dertli çaldı. Sonra ilk
ayığı açtı.)

ALDI GÜLLÜHAN

Gel senle biz açalım burda âşîk meydan
İsmânî İsmâllî derler mahîlâsındır Pervânî
Ol Cim ilinde sevdiğim âşîk Pîrhânî
Pîrhânî'nin sevgîlîst Nazîhan derler bize.

ALDI PERVANI

Gel senle ey güzel şebîm hâllî beyân
İsmânî Aysa derler mahîlâsındır Güllühan
Ol Ken'an ilinde sevdiğim Nazîhan
Nazîhan'ın sevgîlîst ken Pervân derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Abdal olma çocuk bunda çekemem hayıubarı
Nerde âşîkân görürsem veririm arzuları
Parçalarını meydan içre sen gibi serçeleri
Kırarım kolun İsmânîm aç arslan derler bize.

ALDI PERVANI

Aşîk İsmânîm yardımınaz forutuz
Bir güzel Ahmedimiz var bir güzel Muhta-
ramuz,
Ebubekîr, Süddîk, Ömer, Güzel, Osman
Haydarımız

Hakkâttî, İbdâyette derler sen derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Bana derler tabîlî başî derlerim İsmânîyâymı
Dört İktâbî hafızâyım ölüz serî hendesiyem
Tükennemeyen kudretlîm yar ol müthîf
deryâsıyım
Bendîms Bîsmîllâl derler, bahârânîms derler
bize.

ALDI PERVANI

Hîznî otîttim, Rabb il Bahîmânî dek gîder
yolunuz
On İki bab üzre vardır ondan bîzîm ilimîz
Çok yerlerde söyleniyor dîlîm kahmâ kalîms
Aşîkânîm arasında sâhîlîms derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Güllühan'ın sana çektiğim oca
Okudum yîzî İbrîl İktâbî emî eyledim İktâ
Hakkâttîden İbdâyette onda dîndîk sarrafî
Sarrâfînî hâllî olîms ilîlî merçânî derler
bize.

ALDI PERVANI

Dor Pervânî bîzî solmuyor bîzîmî gence
güllümlîz,
Ahmâşî pîrden kuvvettî kuvvettîlîr kolîms
Temelîms turup derler murîlîms ededîms
Göce günlîz dost belmî gîlen İsmânî derler
bize.

(Bundan sonra âşîk Güllühan, Pervânî'ye
çatınğa, onu taşınmğa başladı.)

(Devâmî var.)

Halk Sanatları:

İstanbul'da Kuyumculuk

Yazan: Muzaffer ERDOĞAN

Ateşte eritilerek yapılan altın ve gümüş işleriyle sâir müzeyyenat ve hâlliyata umu- miyetle (Kuyum) denilir (1). Altın ve gümüş zîynet eşyası üzerine kıymetli taşlar takmak san'atına da ekseriyetle (Kuyumculuk) adı ve- rilir. Tarihi çağlarda altın ve gümüş evânî- den ibaret olan «Evânî» sim ü zer» i yani altın ve gümüş gibi «maadî» necîbes den yapılan kapak, kutu, leğen, ibrik, kupa, sa- han ve sairerî kuyumcular imal ettikleri gi- bi cevâhîr işleyüp mücevherat yapılar da ekseriyetle kuyumcu esnafı idi. Birbirine ma- hiyet (ibariyle çok yakın benzerlikler arze- den bu iki san'at subesî, başka memleketler- de ayrı ayrı isimlerle yâd edildiği halde Tür- kiye'de yekdiğerine karıştırıldığına şahid olunmaktadır. Hakkâttîden Fransa'da bunlar- dan birihelsine «Orfèvreler», ikincisine ise ce- vâhîrîlîk mukabîlî olmak üzere «Joallier» adı verilmiştir. Bu esasa uyularak Türkiye'de de ilkin «ma'den kuyumculuğu» veya doğ- rudan doğruya «kuyumculuk», müteakibine de «Mücevher kuyumculuğu» veya sadece «Cevâhîrîlîk» denilmesi yerinde bir adlan- dırma olacağı kanaatindeyiz.

Yapılan araştırmalara göre kuyumculu- ğun Türkler arasında çok eski zamanlardan- beri bilindiği, münevverler ve hattâ halk ta- bakaları arasında bir çok kimselerin bu san'at subesîyle geçimîlî temîn eylediği an- laşılmaktadır. Eski bir Türk mekezi olan Konya'da Anadolu Selçukîluları devrinde bir kuyumcular çarşısının mevcut olduğunu bili- yoruz. Mevlânâ'nın ilk müridi ve müshabîhi Konya'lı Salâhîddîn Zerkûbî(2)'nin bugün

(1) Sîmer dîlînde «Kus, gümüş demektir. «Dîms ise işlemek mânâsına gelir. Türkiye eritmek veya yakmak anlamına gelen «kışın» ve «kış- yîms» den geldiğini şâyelenler de vardır. Çağ- tıyca tunc dîkânî mânağına gelir. Kuyumculuğa arapça «Nıyâğîs» denilir. Kuyumcu ile «kışığı» veya «Şayyâğ» dir. Kuyumcu âlemlerî arasında dîğme ve ekserime gelîr. İle dîlîleme içmâğî, şîralar, yâsî zembîlar, maskâlar, tel çelme tes- gîmî olan hâddeler bulunmaktadırlar.

(2) Seyh Salâhîddîn Zerkûbî, Konya'da Hîrî- rî 537 senesî Muharremî başlarında vefât etmiştir. Kabrî Mevlânâ'nın türbesi içinde, Sultan-ül-Ülümâ Bahâddîn Vâled'in sağ tarafında, Hazret-î Mevlânâ sağlığında buşun kızı olan Fatîma Hatu- nu oğlu Sultan Vâled'e tevîz etmiştir.

yeri Erkek San'at Enstitüsü olarak kullanı- lan bu çarşıda İcrayî san'at ettîğine dair menkibelerde kayıtlara rastgelinmektedir. Yine bu cümleden olmak üzere Selçukîlü İmârasından Emir Altunbay'ın Hîrî 593 ta- rihli vakfiyesinde Hoca Yusuf Konevî ve Şeyh Osman Üveysî gibi Konya bilgîn ve şeyhlerinden bazı zevatın aynı san'ata sâllîk oldukları tasvîr edilmiştir. Selçuk sultanları, İslâm hâlfeleri ile diğer hükümdarlara ar- mağan ettikleri murassa' kılıçları ve mü- zeyyen hâncerleri hep hükümet merkezleri olan Konya'daki kuyumculara yaptırıldıkları tarihî bir hakikat olarak söylemek lâzîm- dir(3). Vakfiyle çeğitli vesîfe ve bahanelerle kaçırılan bu nevî' san'at eserleri, bugün Av- rupa'nın belli başlı müzelerinin en güzide ve değerli san'at incileri menâbesinde sayılmak- tadır. Hâlen müze olarak kullanılan Mevlânâ dergâhındaki eski âvîze ve sobekelerin, gi- miş kapı ve eşiklerin hep eski atalarımızın ince ruh ve eşiklerinden kopup geldiğini, üzerlerine işlenmiş olan tarihleriyle tor- tî lerim ve imâllerinden öğrenebiliriz. «Gü- miş kapı» demekle tanınan mezkûr dergâhın İkinci 15 kapısı o kadar güzel, o kadar ruh- perverdir ki tekîk ve temâğân için İsmân saatlerce nazarlarını oradan ayıramaz. İste bu kıymetli kapının yapım serçînî Dîyarba- kırî Ahmed Usta gibi bir halk san'atkârî kazanmış bulunmaktadır (4). Buraya kadar ifade etmek istediğimiz hususlar, bize, ku- yumculuğun bir egvür san'atî olduğuna dair bîdenberi ağızdan ağıza dolınamakta olan rivayetîn aslısuzlîğîmî kolaylıkla göster- meye kâfidir. Başta Konya ve Dîyarbakır ol-

(3) Hamîl Zâde Abdülkâdir, Konya'da ku- yumculuk, Babîlîk gânetesî.

(4) Bu kapı Hîrî 1008 tarihinde Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın büyük oğlu bulunan Ha- san Paşa tarafından adını yukarıda kaydettîğîmsî Ahmed Usta'ya yaptırılmış ve Âttânî-î Mevlânâ- ya armağan edilmiştir. Üzerindeki tarihî yazı ise muharrem olan şîrî kâf'î tarihîye binu hâde et- mektedir!

Sadrazam Mehmed'in kalefî
Vîsîra serçerî Hasan Paşa
Asîtanîms hâb-î Monlânî
İttî eîl-î semânedâ İhdî
1908

duğu halde Erzurum, Sivas, Bursa, İstanbul ve Edirne gibi belli başlı şehir ve kasabaları, müz vaktiyle Türk kuyumcu san'atkarlarının en ziyade toplandıkları merkezler idi. Osmanlı sarayında kuyumcubalık hizmetinin bulunmuş, bu vazifenin uzun yıllar boyunca bir takım Türk İslam san'atkarları elinde kalmış, bize, bunun başka bir bakımdan isbatına kâfi delil teşkil edebilir (5). Fakat müteaddit zamanlarda ve bilhassa ondokuzuncu asır ortalarından itibaren bu millî san'atımızı gayri müslim unsurlara ve bilhassa Ermeni yurddaşlarımıza derece derece terkettiğimizi, zira sebep ve amillerini burada uzun uzadıya teğrih etmeye sütünlarımız maalesef müsaid değildir.

Kuyumculuğun, hemen hemen bütün Türk şehir ve kasabalarında olduğu gibi İstanbul'da da Türkler elinde başlayıp inkişaf ettikten sonra —pele elizi İslamlarla— gayri müslimlere intikal eylediğini elimizdeki vesikalara dayanarak pekâlâ iddia edebiliriz. Bu tarihî kayıtlardan bazılarında görüldüğü üzere Mahmud II devrinde İstanbul çarşısında cevahir-i sadekarı ile uğraşanların sayısının 71 ve mühlavye kuyumcu esnafı ise takriben 84 kadardı. (Vaktin işi ve nizamları, na göre müstecir olan bir kuyumcu dükkânının mahlûl kalan dükkânı koltakçı ve ayakta kalan kimselerle yabancılarla asla verilemezdi. Ancak kethüdaları ve ihtiyarları ma'rifetle evladına, evladı yoksa ustalardan bir kaç mütemed şahıs kefaletle mezkûr san'atta mahîr, pîr ve herkeşce ilimü hâiz lâyık bir kalfaya verirdi. Yine mevcûd usûllerine göre kendi aralarından birisi elinde çalışmış veya kalp esya bulunmuş kethüda, lary vasıtasıyla kolluğa verilir, Ağakapısı'na gönderilir, elinde böyle sirkat edilmiş madde bulunan kimsa ise ser'an tedib edilir, kaçığı takdirdi kefilleri yakalanır ve gereği yapılırdı. Aynı vehile İstanbul'da kuyumcular çarşısında mütemed bir kuyumcu esnafından kefil gösteremeyen ve yabancın ve tanınmamış bir kimseden kal'iyen hiç bir şey satın almamardı(6). Fakat Hicri 1220 yılı ortala.

(5) Ali Emiri İsmaili (Basvekilet Arşivi), Mehmed IV devri vesikalari, No. 3879, ve 42157.

(6) Aralarında usul zamandanberi mer'i ve müteber olan bu eski nizam II: 1207 tarihinde mahiyeden alınan bir fermânla teaddit edilmiştir. (Ahkâm-ı Mâlîye Df. Mi. Df. Tâ. Basvekilet Arşivi, 7410, Sh: 129).

rında artık İstanbul kuyumcuları arasında pîr ve mahîr ustalar azalmış, bu yüzden yukarıda kısaca açıkladığımız eski câri usul ve nizamları uygulamaz olmuştur. Bunun neticesinde ise aralarına kuyumculuktan anlamayan bazı hamdest kimseler «ustas» diye sokularak mütemadiyen kalp mücevherat yapmaya ve bunları değerlerini artırarak yüksek fiyatlarla satıp hafif aldatmaya başlamışlardır(7). Bütün bu gibi haller ise hakikî İslam, bu kuyumcu esnafın, giderilmesi intikabsız zararları sokuyordu. İşte bu gibi mahzurlarına binaen mezkûr san'at müstecirleri durumun düzeltilmesini temin maksadıyla İstanbul kadısına müraعات etmişler ve eski usul ve nizamların hürriyetin tatbik ve icrası için teşebbüse geçmişlerdir. Aşağıda aynı nesret, elimiz yayımlanmamış bir vesika bunu bize açıkça göstermektedir:

«İstanbul kadısına hüküm ki, İstanbul'da cevahir-i sadekarı ve mühlavye kuyumcu esnafı Divan-ı Hümayununa arzhalı edip esnaf-ı mezkûrenin kethüdaları Ali ve enafl-ı mezkûre mütevellî-i Sarıcaoğlu Karabedros ve ihtiyarlarından muhtelif bîhissâmî ustalar meclis-i ser'i mahirde İstanbul'da çarşı derununda elyem mevcud fetmüs bir nefes cevahir-i sadekarın ve seksen dört nefes mühlavye kuyumcu ustası olup ötedenberi bir fetimüsün işleri icarelerinde olan kuyumcu dükkânlarını müstecirlerinden birer fetv olup dükkân mahlûl olduğunda koltakçı ve ayak delâli makûlesine ve ceahibden kimselerle kal'a yerliniye olup kethüda ve ihtiyarlarımız marifetleriyle evladı var ise evladına verilir, yoksa ustalarından bir kaç nefes ilimü hâiz kimseler kefaletleriyle san'atımızda mahîr ve pîr edilemiş mütemed kimselerden bir müstahikna verilir ve ta'limden itibaren yedinde mesruk veya kalp esya bulunmuş kethüdamız marifetle kolluğa verilir. Ağakapısına İrsal ve yedinde mesruk madde bulunmuş kimsenin ser'an itkiza eden tedibi İrsal ve İrsal eder ve kifelası muahaze olunup husus-ı mezkûrda alışkanı olmayan ehl-i irâ ustalarımızdan bir ford bîla muahaze otumamış ve çarşımızda canibinden olup maruf olmayan kimseler bir nesne bey' eyedikte ehl-i sükden mütemed kimseler olmadıkça o makûle meclûlâhvat kimseler yedle.

(7) 1391 (R: 1000) yılı ortalarında İstanbul bezaristanında ve kuyumcularından alınan satılan gümüş evanifala kalp olduğu aslatılmıştı. Bu sebebden bu vesid esyanu kuyumcuları tarafından muhakkak surette dalgalanması kararlaştırılmıştı. (Ahmed Refik, 16 nec sarıda İstanbul, 1935, Sh: 16). Ondokuzuncu asır sonlarında ise İstanbul'da cismani kuyumcular ekseri gümüş evanife nizam-ı nisbetinden çok fazla olarak bakır karıştırmaya ve kendileri tarafından yapılan tuğra ile damgalanarak halka satmaya başlamışlardı. (Dk: Yıldız Sarayı evrakı İsmaili, Basvekilet Arşivi, No. 21, 10 Muharrem-1317).

rinden nesne itira olunmamak mukaddemi verilen emri-i Algan nâimünke beynimizde mer'i düstürlanet nizam-ı kadimimizden olup nizam-ı mezkûrunun muzayiri hareket icab ve itkiza etmez İken bir müddettenberi şüru mer'iyeti sanatımızda pîrperver ustalar olmayup sanat erbabından olmayan bazı hamdest ve canibi kimseler ustalık dairesiyle birer takrib sanatımızda dübbul ve delima kalp mücevherat imal edüp imal eyledikleri mücevheratı ahir kimseler yedile mühlavyede yerüp ve bir taraftan kendü dahi artırılmakla Ali baha ile harigeten olan müstecirleri furtul idüp bu vehile İbadullahı İğfal ve İrsal ve esnafımız rahmedar etmeleri beynimizde münezat-ı kesireye hâiz ve gidrek husus-ı mezkûr nizamımızda külliye ihlâline badi olup bu makûle kalp ve ruy mücevherat imal idüp İbadullahı rabıncılar eden kimseler azebyle ehl-i irâ ustalarımız dahi biz gayri vehin muahaze olunacakları yakinen mücerredimiz olmağın İbadullahı ve esnafımız bervehile müharrer mucibi hasar olur hâlinde muhafaza için İmabead esnafımızdan işleri icarelerinde olan dükkân ve odaların birinin müsteciri fetv olup dükkân veya odası hâli olduğunda evladı var ise kethüdamız ve ustalarımız marifetle evladına verilir fakın babası dükkân veya oda müsteciri olan usta evladı babası hayatında san'at öğrenmemiş surette yine ustalarımız marifetle birini İstada İtilbar edüp san'at-ı mezkûreyi tekollen taallüfün emetkege imal için kimsenin mücevheratı kendile verilmemek ve evladı yoksa ustalarımızdan ilimü hâiz bir kaç nefes kimseler kefaletleriyle kalfalarımızdan edimünisim emni ve mütemedim olan müstahikğine verile ve ustalarımız dahi yanlarına şakird almak murad eyediklerinde usta olanlarını şakirdi olup harigeten meclûlâhvat canibi şakirdi almaya ve bir şakirdi tekmit-i san'at edüp kalfa olduğunda sonra usta olmak murad eyedikte ustalarımızdan kemalî bir kaç nefes kimseler tekeffül etmedikçe usta olmamak ve ustalarımız dahi nizam-ı mezkûr vesile edüp san'atta maharetli olanlara garaz ve nefsanîyetine binaen gadretmeyüp hâim dest olmaları dahi bazı esbabta meblî himaye etmemek ve yedinde mesruk madde ve hâizda zikrolunduğu üzere kalp ve ruy tuğal olunmuş mücevherat bulunan kuyumcu ustaları her kim olur ise olsun gadr ve himayeden İri olarak kemalîsâhib tedip için kolluğa verüp Ağa kapusuna İrsal ve marifeti ser'ile, mal-i mesruk sahibine red ettirilüp eğer İrsal ederse kifelası muahaze olunmak ve çarşımızda ceahibden olup maruf olmayan kimseler yerlerinden nesne alınmamak üzere nizamı rabt olunup İsbu şüru-i nizam dahi ba'deylem beynimizde mer'i ve düstürlanet (tutulup evlâd-ı Safer 1207 de maliyeden teaddit verilen fermânda mezkûr nizamımız kemalîsâhib tekid ve teyid otumakla matlûbumuzdur. İyü nizam-ı sabıklarımız müstekid şüru-i muhazere-i mezkûre mucibince emri-i geritimi sükürün İstidayı İrsal eylediklerin, sen ki mevân yi muhtelif Abdullâh ziyade ferahlıhusun, İlim eyledigin evelden İmâd İlim mucibince amel olunmak bâbında fermân-ı Alganımı sâdir olmuştur.

21 Şevval 1220

Umumiyetle kuyumculukta elde bulunan durulması ilk plânda gereken altının temin,

tedarik ve intikali işi de tetkik edilecek bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Filhalka Osman III devri sonlarına doğru İstanbul çarşı ve pazarlarında kuyumcular ile saif esnafın ve bazı müsevî, hristiyan ve frenk tellâllarının altın mübaya'a edip topladıkları ve bunları haftada bir defa olarak Frangistan'a giden «Posta» adlı frenk sâlle, riyle o taraflara kaçırdıkları görülmüştü. Bu sebebden civarda bulunan Küçük ve Büyük Çekmece Nâibleriyle Silyri nâibinden bölge, leri dahiline gelen bu vesid postaları takip ve murakabeleri altında tutmaları istenmiştir(8). Keza İstanbul kuyumculuğu ile ilgili olarak bir de darbhaneye arayıcılar marifetleyle celbedilen altın ve gümüş malzemelerinin geçirdiği safhalara temas etmek icab eder. İstanbul darphanesine lüzumlu bulunan bu kıymetli madenler, «remad» ve «Gene» lâbir olunan toprak ve süprantüllerden elde ediliyordu. Rumel'de vaki' bölümler şehir, kasaba ve köylerde Edlâk ve Boğdan memleketlerinden arayıcılar marifetleyle mübaya'a edilen bu meyad İstanbul'a getirildikten sonra Hasköy'de kâin kalhaneye sevk ile burada eritildikten sonra altın ve gümüş hâlinde darbhaneye malûm bir fiyatla teslim olunuyordu. Fakat 1846 (Hicri 1261) yılı başlarında bu nakil ve teslim keyfiyeti sekteye uğramıştı. Zira bu şüprüntülere o havalide mütemekkin yerli kuyumcular el koyarak aracıları vermeye, fazla olarak eritilmeyi de üzerlerine alarak ziyade bedelle satmaya başlamışlardı. Bunun üzerine verilen yeni bir emirle Anadolu ve Rumel'de bulunan kuyumcu esnafı hasıl eyledikleri toprağı rayg-i vakti üzere mübaya'a ederek İstanbul'a nakli

(8) Bu hususu şu hükümde görmekteyiz: Çekmece-i sagir ve Kebir ve Silyri nâiblerine hüküm ki, çarşı ve pazarlarda kuyumcu ve esnafı saire ve yad-i nâsden bazı yehud ve nesara ve frenk tellâlları altın mübaya'a ve peyderpey cem'iyedikleri altından öderde beger bu dirhem altın ile İstada bir defa Frangistan'a giden Posta lâbir olınur frenk sâlleleri yedileyle İrsal eyledikleri haber verilüp ve yarıkı Cuma ve Cumartesi günü mahiyelerinde yazakçılar ile yine Frangistan canibine postaları gitmek üzere olduğun İhsar olunmakla Çekmece-i Sagir ve Kebir'de ve Silyri'de vürud eden frenk postaları ve mahiyesinde olan yazakçılar marifet-i ser'ile tafahhus olunup altın götürdükleri vaki' olduğunda altınları ve kethüdaları ahz ve hakikat-ı hal İlim eylemeleri bâbında fermân-ı Alganımı sâdir olmuştur.

31 Rebiülevvel 1271

Halk Şiiri: XIV - XVII. Yüzyıllar

Bu kitap, Mersin Lisesi edebiyat öğretmeni Cahit Öztelli tarafından hazırlanmıştır. Önsöz'de «Tekke Edebiyatı», «Tasavvufun temelleri» ve «Aşk Edebiyatı» hakkında özüt bilgiler var. Yazarın Önsöz'deki sadece bir fikrini doğru bulmuyorum. Öztelli'ye göre halk şiiri çağını kapamış! Biz, kıyamete kadar var olacağına inanıyoruz. Kendine has şiirin yaratmakta devam edecektir. Yahya Kemal'in şu beyti, halk şiirimiz için de yerindedir:

«Sünmez seher-i hâşre kadar şîr-i kadim
Bir meş'aledir devredilir elden ele.»

Kitapta yer alan 36 şairin hayatı ve sanatı, kısaca anlatılmıştır. Bazı şairler hakkında yeni bilgiler de var. Öztelli'ye göre Geyheri'nin asıl adı Mehmet, Kâtib'in asıl adı ise Osman'dır. Bu hükümler, yazarın, adı geçen şairlere ait yeni bulduğu koşmalardan çıkıyor. Haklarında Varlık dergisi tarafından ayrıca kitap nesredilen XIV - XVII. yüzyıllar arasında yaşamış şairler, Öztelli'nin kitabına alınmamış. Bu şairler hakkında birkaç cümlelik olsun bilgi verilseydi ve onlardan hiç değilse birer şiir alınsaydı, o zaman kitap, en kıymetli halkaları kaybolmuş bir zihniyatın hissinde vermezdi.

128 sayfalık bu kitapta 97 şiir var. Bun-

ların Hasköy kütüphanesinde İzbeye ve husula gelen altın ve gümüşü darbhaneye teslimi mecbur edilmişlerdi. Fakat bir müddettenberi kendilerince gönderilen kimselerin dikkat, azınlıkları ve alâkadarlardan mezkûr işde vukufuzlukları yüzünden işler çığırından çıkarak mübayaam olmayan yerlerde bazı kimselerce senetsiz zemberek, bilyelik kaal ve çit ocakları ile bir takım fırınlar ihdas edilip burada mezkûr san'atın iera edildiği görülmekte idi. İşte verilen mezkûr emirde usûl, söz olarak ihdas edilen bütün bu tesislerin yasak edilerek bundan böyle zikrolunan süpürüntü ve toprağın mübayaacı olmayan yerlerde ancak arayıcılara ve mübayaacı olan yerlerde ise resmi makamlardan müsaade alınmış kimselere teşmil ve tahsis olunarak imal-izabo ve nakli ile darbhaneye teslimine izin verilmiştir(9).

(9) Evâmir-i Mâlîye Df. XI, Df. Ts. (Başve-kâlet Arşivi), No. 8019, Yatak: 12/a. 16 Rebiülahir 1261 tarihli hükme bakınız.

Yazan: Aşk CEVDET

lar arasında Öztelli'nin bir hayli çabığı in-celtyerek bulduğu bugüne kadar yayınlanma-mış bazı parçalara rastlıyoruz. Mısralarda ge-çen eskimiş kelimeler, mahallî söyleyişler, sayfaların altında açıklanmıştır.

(İçindekiler) cetvelinde şairler, kitapta-ki sıralarına göre dizilmiş. Şairleri, isimleri-nin alfabetik sıralarına göre tasnif eden bir cetvel daha konulsaydı, daha tatminkâr olur-du.

Kıymetli araştırmacı ve eleştirci Cahit Öz-telli, bu eseriyile de Türk edebiyatına unutul-maz bir hizmette bulunmuştur. Candan teb-rik ederiz. *

Tercümelere ve Fikirler

Yazan: Melmet ÖNDER

Yaşlı, fakat hepimizden daha çok azim, kâr ve çalışkan. Altmışından sonra, dünyadan elini, eteğini çekerek, artık bir köyeye çekilmiş ihtiyatlarımızdan değil. Onu bir gün her-hangi bir kütüphanenin yazmaları arasında haşır neşir görürsünüz. Bir başka gün, me-zarlıklarda kabir taşlarını tekkikle meşgul. Devr-i Osmaniye'den arta kalmış matbu kâğıt parçalarından ciltlediği bilmem kaç numaralı defter cebinde, yazar, kaydeder, toplar, okur. Ustad İbrahim Acı Kendi'den bahsetmek istiyorum. İkşer, üçer forma halinde yayımlanmış eserlerinden birini daha görüyoruz: «Ter-cümeler ve Fikirler».

Mevlâna ve Hayyam, şüphesiz hakkunda en çok yazı yazılan ve eserleri üzerinde du-rulan bilginlerdir. Çeşitli dillere, bu arada Türkçeye de çevrilen eserleri, mütercim ve şairlerin ellerinde âdetâ hırpalanmış, aslin-dan çok ayrı olarak tanıtılmıştır. Sayın İbra-him Acı Kendi «Tercümelere ve Fikirler» adlı bu küçük eserinde işte buna temas ediyor ve diyor ki:

«Bilhassa ilmi eserlerde, bu hal öyle yan-lış kanaatlara yol açar ki, okuyucular bunların karşısında birçok zihni hayret ve yanlış hisler içinde kalırlar.» İ. Acı Kendi, bundan sonra örnekler veriyor, sıkı bir tenkit süzgecinden geçirdikten sonra, yanlışlara işaret ediyor ve doğrusunu gösteriyor.

Bir ilim adamına yakışır tevazu içerisinde, de, iddiasız çalışan Hoca'yı tebrik etmek va-zifemizdir.

Türk Atasözleri

- IV -

Toplayan: Naki TEZEL

- 366 — İnsan görüğe görüğe, hayvan koklaşa koklaşa anlaşıp. 403 — Kapalı ağza sinek girmez.
- 367 — İnsanın kıymetini insan, paranın kıy-metini sarraf bilir. 404 — Kâpını kilitli tut, komşunu hırsız tut-ma.
- 368 — İnsan igva ile deniz dalga ile coşar. 405 — Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 369 — İnsan oğlu gülden ince, taştan pektir. 406 — Kardeş kardeşin ne undugunu ne de doyduğunu ister.
- 370 — İnsan ötür eseri kalır, hayvan ötür se-merli kalır. 407 — Karga ile konuş plâk, şahinle konuş et ye.
- 371 — İspenç tavuk hergün pilic. 408 — Karıncadaa ihret al, yazdan kızı ha-zırlar.
- 372 — İstemli yere âr eyleme, istenilmeyen yeri dar eyleme. 409 — Karınca kararınca.
- 373 — İstiyen yere irinme, istemiyen yere görünme. 410 — Karısı olmayana karı boşaması kolay gelir.
- 374 — İş bitirenin, kılıç kusanının. 411 — Kay yapayım derken göz çıkarma.
- 375 — İş olmayanın aşısı olmaz. 412 — Katibini ekmeğine denk etmiyen aç kalır.
- 376 — İstek at yendi kendini arttırır. 413 — Kaygılı sohbet barandır.
- 377 — İşle ki dâliyesin. 414 — Kaza dur geliyorum demez.
- 378 — İstemiyen kız yerim dar dermiş. 415 — Kazanının malı, kazanının dirdi artar.
- 379 — İstiyen demir ıgıldar. 416 — Kazara bir sapan bir altın kâseyi kir-sa, ne artar İyemeli taşın, ne kıymet-ten düşer kâse.
- 380 — İş olacağına varır. 417 — Kazama kuyuyu kendin dölürsün.
- 381 — İştten artmaz, dîştten artar. 418 — Kaz gelen yerden tavuk asırgennemez.
- 382 — İt derisinden post, Ermeniden, Rum-dan dost olmaz. 419 — Kele başa şımsır taek.
- 383 — İt ile büyürün, it de kuyruğuna. 420 — Kellin medarı olsa başını kaşır.
- 384 — İt ürür, kervân yürür. 421 — Kendi gözündeki oğunu görmeyen âle-mü gözündeki çöpu görür.
- 385 — İyide kötlüğe dürmaz. 422 — Keddler ölmüş, mehtar baş kaldırmış.
- 386 — İyi dil yılanı inbinden, fena dil dünden imandan çıkarır. 423 — Kele ölüp sirtına saçlı olur, kör ölüp ba-dem gözünü olur.
- 387 — İki düme, bir söyle. 424 — Kedinin yürüklüğü, samanlığa kadar-ür.
- 388 — İyi dost kara günde belli olur. 425 — Kem söz, kalp akçe sahibindir.
- 389 — İyi evlat ünayı babayı vezir, kötlü ev-lat rezil eder. 426 — Kendi düşen ağlamaz, iki gözden olur.
- 390 — İyilik unutulur, kötlüğe unutulmaz. 427 — Kendi hanırda, gönül Mısır'da.
- 391 — İyilik yap, tağ altına koy. 428 — Kendi kullhani, gönül sultanı.
- 392 — İyiyeye kötlüğe olmaz. 429 — Keleşem, elimi soğsam da yeseim.
- 393 — Kabahat samur kürk olmuş ta kimse giymemiş. 430 — Keskin sırke kabına zararlıdır.
- 394 — Kabul olmayacak duaya âmin denmez. 431 — Keyif benim amma baş Mehmet ağa-nın.
- 395 — Kadının fendi, erkeği yendi. 432 — Kılıç yararı onulur, dil yararı onulmaz.
- 396 — Kahve dövücünün hink deyiçisi. 433 — Kılı kırk yarına.
- 397 — Kalbini pak tut da cünüp gez. 434 — Kimlihyan dış düşer.
- 398 — Kulan işe kar yagar. 435 — Kına eşeğe, gelir başa.
- 399 — Kalp akçe kem söz sahibindir. 436 — Kırk kırk yarına.
- 400 — Kalb kulbin aynasıdır. 437 — Kırk kırk yarına.
- 401 — Kulpten kalbe yol var. 438 — Kırk kırk yarına.
- 402 — Kani kanla yıkamazlar, kani au ile yı-

- 436 — Kırmadığın zinciri hiç olmazsa kopar.
 437 — Kırığın ceviz kurki geçti.
 438 — Kırk gün gınahkâr, bir gün lövbe-kâr.
 439 — Kırk yıl kıran olmas, yine eceli gelen ölmüş.
 440 — Kismetse gelir Hintten Yemenden, kismet değilse ne gelir elden?
 441 — Kız anadan beller ruba kesmeyi, oğlan babadan beller ova gezineği.
 442 — Kızı hevesine bırakırsan ya davulcuya vurur ya zurnaçıya.
 443 — Kısmi sana söyliyeyim, gelinin sen anla.
 444 — Kızını dövmiyen dizini döver.
 445 — Kız kocarsa gayret dayıya düşer.
 446 — Kızı davuluna vurur, kimi kasnağına.
 447 — Kimin arabasına binerse onun türkü, suudi çağırır.
 448 — Kimseyi ayıplama, gelir başına.
 449 — Kimse yogurdum kara demez.
 450 — Kim ne ederse kendine eder.
 451 — Kişinin kendine ettiğini kimse etmez.
 452 — Kişi refleksinden azar.
 453 — Koca ekmeği meydan ekmeği, oğul ekmeği sından ekmeği.
 454 — Kocamı yaman, hoca ma yaman.
 455 — Kokmuş ete tuz kâr etmez.

GÜZELLEME

Ardınca bir meçhul olmuşum gönül,
 Bin sevaptan bir muradım almadım.
 Sebepsiz üstüne ferman eyledin
 Yârdan gayri bir haberdan yılmadım.

Saç dedim; zincir-i aşkına düştüm,
 Göz dedim; bin tir-i aşkına düştüm,
 Velhasıl tasvir-i aşkına düştüm,
 Bezminde ülfete fırsat bulmadım.

Böylesine sarhoş düştüm dillere,
 Kederim, efkârım vardı çöllere.
 Asıl dert anlatmak zor güzellere
 Seven için ölüm varmış bilmedim.

Aşk Derünü

NOT: Aşk Derünü'nün 73 üneş sayımızın 1168 nci sayfasında çıkan Güzeller başlıklı girişi-
 nin 4 üneş döşeliğünden 2 nci satırı tertip sıra-
 sında düğümlü ve şifir bir mısra eksik olarak
 çıkmıştır. Düğün satır aynen şöyle olacaktır:

Ruhtan evvel değil maddemiz bizim,
 Özur diler, düzeltiriz.

- 456 — Kol kırılır yen içinde, baş kırılır fes içinde.
 457 — Komşuda pişer, bize de düşer.
 458 — Komşu komşunun kütüğüne muhtağdır.
 459 — Komşunun tavuğu komşuya kaz, ka-rısı kız görünür.
 460 — Kopacak kiris esatinden bellidir.
 461 — Korkak bezirgan, ne kâr eder ne ziyân.
 462 — Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak hayırlıdır.
 463 — Koyun can derdinde, kasap yağ der-dinde.
 464 — Kömürcü ile dost olanın eline kara buladır.
 465 — Köpeğe gem vurma, kendini at sanır.
 466 — Köpeği aldatmaktan çahıy dolasmak iyidir.
 467 — Köpeğin duası kabul olsa gökten ke-mik yağar.
 468 — Köpeğin işemesiyle deniz mürdar ol-maz.
 469 — Köpeklerin dalaşması çingeneğe yarar.
 470 — Köpekşiz köy buldun da çomaksız ge-ziyorsun.
 471 — Köprüyü geçmeyeceye kadar ayya dayı denir.
 472 — Kör bıçak ete yürüt, pis kadın dile yürük.
 473 — Kör ister bir göz, iki olursa ne söz.
 474 — Kör kör parmağın gözüne.
 475 — Körün taşı rast gider.
 476 — Kötü komşu insanı mal sahibi eder.
 477 — Kötülükten maraz hasil olur.
 478 — Kuduz köpek en evvel sahibini ısırır.
 479 — Kul kusursuz olmaz.
 480 — Kurda sörmüşler neye boynun kalın, kendi işini kendim götürüm de ondan demiş.
 481 — Kurdun davetine giden köpeği beraber almalı.
 482 — Kurdun oğlu kurt olur.
 483 — Kurnaz hırsız ev sahibini bastırır.
 484 — Kurt dumanlı hayayı sever.
 485 — Kurtla koyun, kılıçla oyun bir arada olmaz.
 486 — Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.
 487 — Kurunun yanında yağ da yanar.
 488 — Kuş uçmaz, kervan geçmez.
 489 — Kutlu ay doğuşundan bellidir.
 490 — Kuzgana yavrusu şahin görünür.
 491 — Küpünü yudum, güne kodum.

(Devam gelecek sayıda)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAN, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Aralık 1955

İÇİNDEKİLER:

Musiki Eğitim Komisyonu Konferansı	M. R. GAZİNİBAĞ
Kitaplar Aramızda Elise Müzik Kitabı	M. R. G.
Karslı'da Karakurt Hamamı	Yusuf ARSEVEN
Kul Sâkin	CAHİ ÖZTEPE
Ahlat'ta Gıyım ve Süs	Ali Rıza YALGIN
Trakya Halk Dansları Nasıl Kurtarıldı	SAYIN BAYKURT
Nasreddin Hoca'ya Dair Yeni Vesiteler	Mahmut ÖNDER
Taşova'da Bir Türkü	Nasuh GELLER
Bir Halk Şiiri Üzerine	Mevlüt UYGUNER
Türk Atasözleri (- V - Son)	Naki TEZEL
Konya Ereğlisinde Düğün Adetleri	Birsen SAYAL
Serik'ten Mânâlar	Hüsnü YILDIZ

Sayı: 77

Kuruz: 25

313

HAZIRI VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

EMİT KÜTÜPHANE
ANKARA

312